

ГЕРБАРНА КОЛЕКЦІЯ Н.І. КУТОВОЇ У ФОНДАХ НАУКОВОГО ГЕРБАРІЮ УМАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ САДІВНИЦТВА (УМ)

Тетяна МАМЧУР, *кандидат с.-г. наук*
Уманський національний університет садівництва

У фондах наукового гербарію Уманського національного університету садівництва (далі УНУС) збережено цінні гербарні колекції рослин, які зібрано ще у період Головного училища садівництва, м. Одеса (1844–1859 рр.) та м. Умань (1859–1968) Уманського головного училища землеробства і садівництва (1868–1903), Уманського агрополітехнікуму (1921–1929), а також Уманського садово-городнього (1930–1931), плодово-ягідного (1931–1934), плодоовочевого (1934–1936), с.-г. інститутів (1936–1996), Уманської с.-г. академії (1996–2000), Уманського державного аграрного університету (2003–2006) та з 2009 р. і до сьогодні УНУС.

В різні роки реорганізацій гербарний фонд поповнювався гербарними зборами рослин студентами та викладачами навчального закладу. У фонді налічується близько тридцяти тисяч гербарних зразків, які розподілено на історичну, наукову та навчальну частини. На сьогодні вони несуть неабияку наукову та навчальну цінність для нашого навчального закладу.

У всі історичні часи гербарні колекції формувалися у навчальних закладах під час навчального процесу з вивчення дисциплін «Ботаніка», «Декоративне садівництво», «Лісівництво», «Фітопатологія» ін. с.-г. напрямки. А також викладачами під час проведення наукових досліджень, експедиційних виїздів та дарунків любителів природи. Формування однією особою зазвичай зазначався як іменний та виокремлювався у фонді [1].

Серед наукових гербаріїв України можна згадати ретельне збереження іменних колекцій у гербарію Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАНУ, м. Київ (KW) – Е. Жидібера, І. Шмальгаузена, М. Турчанінова, В. Черняєва; Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова, м. Одеса (MSUD) – Е. Ліндемана, Й. Пачоського, Г. Потапенка, П. Шестерикова; Харківського національного університету ім. В.Г. Каразіна (CWU) – Ю. Прокудіна, В. Черняєва Л. Рабенгорста; Національного дендрологічного парку «Софіївка» НАН України (SOF) – А. Куземко та ін.; Уманського державного педагогічного університету ім. П.Г. Тичини (UPU) – М. Бутило, Г. Чорної та багато інших установ і їх колекторів [2].

У фондах гербарію (UM) серед наукової частини виокремлено іменні колекції вчених-ботаніків навчального закладу – І. Білоуса, О. Бондара, В. Горячевої, Н. Кутової, В. Гаврилюка, Т. Кравець, О. Свистун, М. Парубок, Т. Мамчур, а також серед історичної частини учнів училища – Й. Пачоського, Ю. Ланцького, Овчиннікова та ін.; студентів сучасності – О. Шиндер, А. Клібан, О. Куценко, Феценко ін. Такі історичні гербарні колекції, які стали приватним зібранням і були сформовані одним фахівцем у межах певної установи, фахова література з гербарної справи, використовує термін «іменний гербарій» або «меморіальна колекція» [2]. Для установ такі колекції є цінними та несуть національне надбання.

У Науковому гербарію УНУС (UM) опрацьовано меморіальну колекцію асистента кафедри ботаніки Наталії Іллівни Кутової. Дослідивши архівні матеріали її особової справи та музею історії університету вона закінчила Уманський учительський інститут (1944 р.) зі спеціальності вчитель ботаніки, зоології, географії, хімії. Другу вищу освіту отримала в Уманському сільськогосподарському інституті (УСГІ) і здобула спеціальність «Агроном-плодоовочівник». Наукового ступеня та звання не мала.

Свою трудову діяльність в УСГІ розпочала старшим лаборантом кафедри ботаніки (1954), а згодом асистентом цієї ж кафедри (1973). Удосконаливши знання з підготовки лабораторних робіт з ботаніки, вже працюючи асистентом проводила відмінно як лабораторні роботи, так і навчальну практику з вивчення уманської флори, формуючи зі студентами гербарні збори.

Гербарні збори іменної колекції Наталії Іллівни є тому документальним свідченням, серед яких відмічено за етикетками збори околиці Умані, територія університету інших областей України (Полтавська, Вінницька, Кіровоградська, Донецька). Вони включають як дендрологічну, так і лучну рослинність парку «Софіївка», Білогрудівського лісу, розсаднику та ін. місцин (рис. 1., 2.).

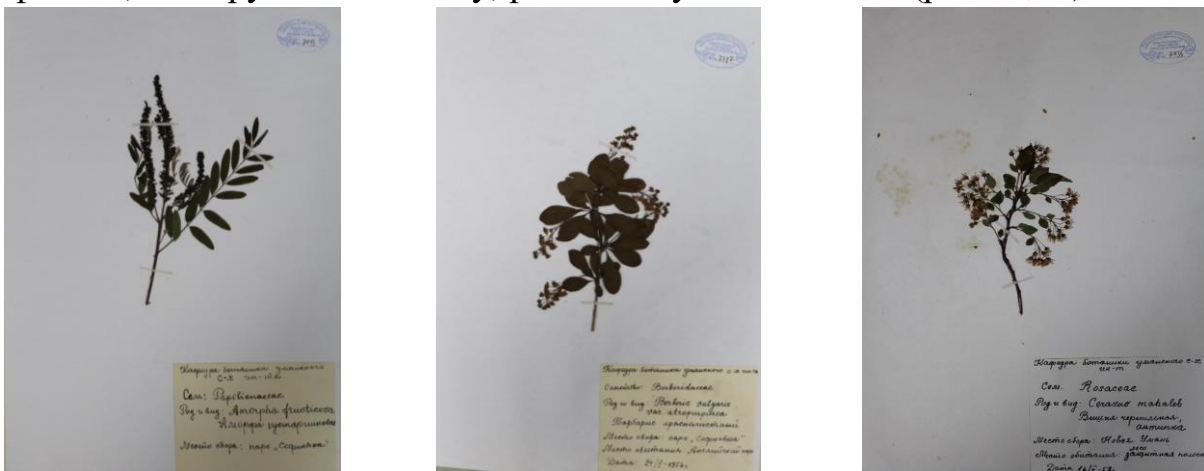

Рис. 1. Гербарні зразки (зліва-направо) *Amorpha fruticosa* L., *Berberis vulgaris* L. var. *purpurea* (парк «Софіївка» Англійський парк, 1956), *Crataegus sanguinea* Pall. (Нова Умань, 1958 р.).

Опрацьовані 167 гербарні зразки гербарію Н. І. Кутової відображають рукописні авторські етикетки, де вказано «Кафедра ботаніки уманського с.-г. інституту, родина, рід, вид, місце збору, дата». На жаль на жодній етикетці не відмічено прізвище колектора, а тому нам вдалося ідентифікувати їх за почерком під час опрацювання особової справи колектора з архіву нашого університету [1].

Гербарні зразки складено за абетковим порядком в межах родів та видів, та систематизовано за загальноприйнятою системою А. Л. Тахтаджяна. Рослини перевизначено за сучасною номенклатурою міжнародної бази даних GBIF | Global Biodiversity Information Facility (URL: <https://www.gbif.org/uk/>), оскільки набули на сьогодні застарілі синонімічні назви.

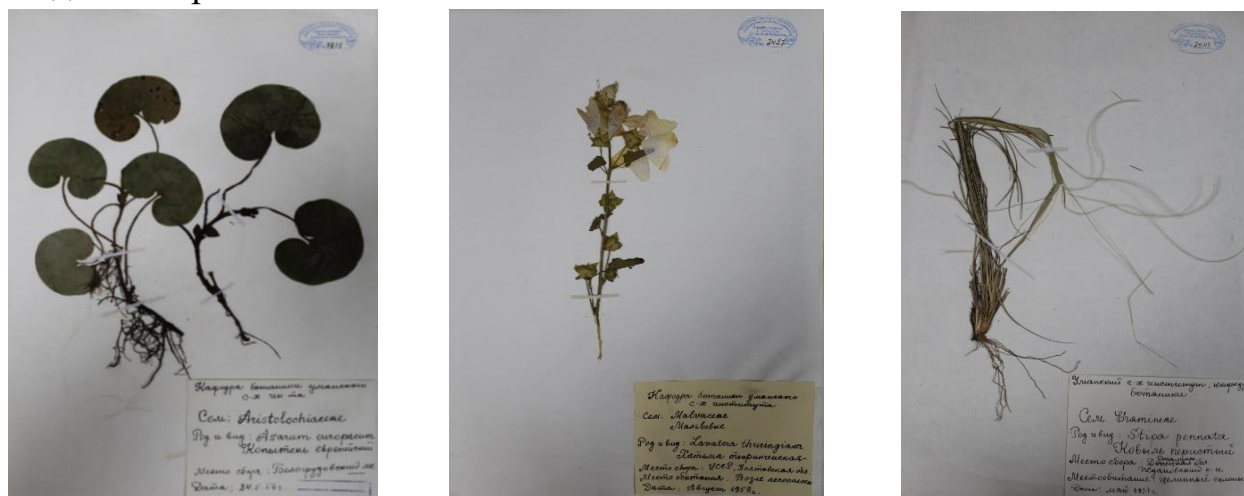

Рис. 2. Гербарні зразки (зліва-направо) *Asarum europaeum* L. (Білогрудівський ліс, 1956), *Lavatera thuringiana* L. (Полтавська обл., 1958), *Stipa pennata* L. (Донецька обл., 1957).

Н. І. Кутова разом зі студентами брала активну участь у вивченні та догляді за рослинами ботанічного розсадника кафедри ботаніки, при цьому принагідно збирали гербарні зразки рослин і поповнювали колекції фонду.

Отже, на сьогодні такі колекції несуть цінність з дослідження, вивчення флори Уманщини та ін. регіонів. А згадка про пам'ять гербарних колекторів заслуговує на увагу, які внесли вклад у певний період часу в історію навчального закладу.

Література:

1. Мамчур Т.В., Карпенко В.П., Парубок М.І., Свистун О.В. Вчені-ботаніки Уманського національного університету садівництва та їх наукові дослідження (1844–2016): монографія. Умань: Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2017. С. 91–94.

2. Шиян Н. Історичні гербарні колекції України та їх дослідження. *Вісник Львівського університету. Серія біологічна*. 2014. Вип. 65. С. 92.